

DOI 10.34132/pard2024.24.08

Liudmyla Antonova
Stanislav Larin

**Implementation of state mechanisms for the protection of national
values in foreign countries
(the United States of America, the United Kingdom, Japan)**

The protection of national interests in states outside the EU has one extremely important difference - such states do not have the necessary political, institutionalized mechanism to consolidate all resources without exception to solve this problem. Such states outside the EU have to create the necessary level of resources, including political ones, on their own to solve the problem of protecting their own national values. In this case, a situation arises in which their own resource base becomes insufficient, which requires such states to seek additional external sources of resources. This process is cyclical, and therefore forms a new global reality, when, in defense of their systems of national values, states consolidate around them either states that are identical in ethnic and cultural composition, common historical past; or through direct expansion and imposition of their own ideologies.

In the article, the authors emphasize two types of states: the first, which actually defend their systems of national values, and the second, which only proclaim the values of their states. The first type of states includes the Commonwealth of Nations, which unites the countries of the Anglo-Saxon legal family.

The second type includes states united by the totalitarian camp of the communist regime that existed from 1923 to 1991 and had the USSR as its center. Using the method of historicism and historical and legal analysis, the authors have made a quite logical and only correct conclusion about the effectiveness of the approaches underlying the existence of each agglomeration and union of countries. That is why the article focuses on the analysis of the process of implementation of the State mechanisms for protection of national values in countries which

implement, rather than proclaim, the democratic path of development and the system of civil rights and freedoms, recognizing a person as the highest value of the State, in particular, the United States of America, Great Britain, and Japan.

The authors of the article determine the application of a systematic approach to the implementation of state mechanisms for the protection of national values in foreign countries and identify their main conclusions for implementation in the domestic practice of functioning of state mechanisms for the protection of national values in Ukraine.

Key words: *consolidation mechanism, systematic approach, method of historicism, method of historical and legal analysis, resource provision, democratic way of development, system of civil rights and freedoms*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Існують суттєві відмінності у захисті національних інтересів у державах за межами ЄС. Такі держави не мають політичних та інституційних механізмів, необхідних для інтеграції всіх без винятку ресурсів для вирішення цієї проблеми, змушені самостійно створювати необхідний рівень ресурсів, у тому числі політичних, для вирішення проблеми захисту власних національних цінностей. У такому випадку виникає ситуація, коли власної ресурсної бази країни не вистачає і держави змушені шукати додаткові зовнішні джерела ресурсів. Цей процес є циклічним, і таким чином формується нова глобальна реальність, коли одні держави інтегрують навколо себе інші держави з ідентичним етнокультурним складом та спільним історичним минулим з метою захисту власної системи цінностей, або шляхом прямої експансії та нав'язування власної ідеології.

На наш погляд, доцільно зосередитися на двох типах держав: перший – держави, які фактично захищають свою систему національних цінностей; другий – держави, які лише проголошують національні цінності. До цього типу держав належить Співдружність націй, яка об'єднує англосаксонські держави спільним правом. До другого типу належать держави, об'єднані тоталітарним табором комуністичної системи на чолі з колишнім срср, який існував з 1923 по 1991 рік.

Завдяки методу історизму та історико-правовому аналізу в статті здійснено дослідження про правомірність існування англосаксонської та радянської федерацій. Таким чином, дослідження спрямоване на аналіз процесу реалізації державних механізмів захисту національних цінностей в країнах, що впроваджують, а не проголошують, демократичний шлях розвитку та систему громадянських прав і свобод, визнаючи людину найвищою цінністю держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблематики реалізації державних механізмів захисту національних цінностей приділяли увагу Г. Лі та П. Карлан. На їх думку провідне місце в системі захисту національних цінностей в США займає Конституція. Вона висунула нову модель ефективного управління та демократичного врядування, а її текст і структура виражають загальні принципи, які сприяють керівним цілям, викладеним у Преамбулі. В той же час процес внесення поправок розширив основні зобов'язання щодо свободи, рівності та демократії [1].

Таким чином, Конституція США коротко відображає моральну траєкторію нації, яка постійно прагне до більшої справедливості та незалежності. Важливо те, що під час кожної великої трансформації творці закріплювали своє конституційне розуміння широкою мовою, в якій викладалися широкі принципи, відкриті для майбутнього тлумачення [2].

Серед видатних дослідників реалізації державних механізмів захисту національних цінностей відзначимо Лі Дж, який в своїй праці «Безпека та цінності. Застиглі в часі» зазначив, що у міру становлення державності США широкі принципи природно стали предметом постійних дискусій [3].

Кожне покоління американців намагалося залишатися вірним конституційним зобов'язанням через процес тлумачення та забезпечення виконання функцій Конгресом і судами. Такий підхід, на думку автора означає, що Конституція США одночасно виконує дві функції: визначає межі дискусії щодо формування системи національних цінностей та визначає вимоги до системи державного захисту їх.

Аналізуючи концепцію А. Лоутера, відзначимо, що науковець розглядає трансформацію національних цінностей США через призму так званої «повітряної демократії». Цей термін означає широке застосування збройних сил США, переважно військової авіації для захисту тих цінностей, які визначені в США в якості національних, але сам захист набуває глобального характеру. Це пояснюється тим, що Уряд США не має просторового обмеження у захисті національних цінностей, а лише сутнісний обов'язок перед власним народом, спрямований на створення відповідних умов його глобального розвитку [4].

На думку вітчизняного науковця В. Кириченка, національні цінності в США для американського суспільства це «інтегральний вираз інтересів усіх членів суспільства, що реалізується через політичну систему. Вони поєднують інтереси кожної людини, суспільства в цілому. При цьому маються на увазі інтереси не взагалі громадян, які належать до певного суспільства, а кожного громадянина зокрема, інтереси національних, соціальних, політичних груп та інтереси держави» [5].

Зважаючи на високі здобутки у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців, дана тема є актуальною для подальших досліджень в сфері науки «Державне управління». На сучасному етапі розвитку державотворення в Україні в умовах воєнного стану вона викликає зацікавленість для подальшої імплементації державних механізмів захисту національних цінностей в Українській державі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз практичних аспектів реалізації державних механізмів захисту національних цінностей в зарубіжних країнах, зокрема в таких як США, Велика Британія, Південна Корея та Японія.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безумовно, першою країною, яка буде нами досліджена є США. Американці цінують незалежність і самовизначення, приділяючи важливе значення ролі особистості в формуванні власної національної ідентичності та ідеології. Незалежність розвиває здатність людини бути самозабезпеченню та самодостатньою, бути в змозі зробити те,

що необхідно для створення гідних умов життя, а фактично – для реалізації власної правосуб'єктності [6].

Незалежність, як головна детермінуюча ознака національної ідентичності, несе в собі дещо інший зміст, ніж її трактуємо чи розуміємо ми. Незалежність в США для особи розуміється в її дистанціюванні від держави, тобто, держава не чинить тиск на особу, не здійснює управління чи керування її суспільним буттям. Незалежність фактично означає створення умов для того, щоб індивідууми змогли реалізувати власні інтереси у взаємодії між собою.

Дослідники прямо вказують, що сама по собі Конституція США є декларацією намірів при створенні держави, а процес її трансформації та еволюції її змісту, в тому числі через механізм поправок – є засобом осучаснення державного бачення процесів розвитку як суспільства, так і власне країни в цілому. Такий підхід нам імпонує, і це означає, що для України Конституція нашої держави може і повинна стати не монолітним документом із ускладненою процедурою внесення доповнень та змін, а доволі транспарентним інструментом формування правової реальності, яка спрямована на захист національних інтересів та цінностей.

Конституція США визначає систему національних цінностей та постійно розширює їх, і така динаміка та гнучкість є надзвичайно важливим елементом механізму їх державного захисту. Національні цінності перетворюються не просто на об'єкт захисту, вони стають елементами конституційно-правового регулювання та набувають рис цілком конкретного галузевого забарвлення, що впливає на формування всього комплексу владно-управлінських механізмів: від регулювання та правозастосування (шляхом прийняття та виконання приписів) до судового захисту (через відповідні суди конституційної юрисдикції).

Тобто національні цінності – це визначальне джерело формування стратегічних завдань, стратегічної мети, об'єкта спрямувань і напрямів розвитку нації, методів, механізму і форм їх реалізації. За своєю спрямованістю національні інтереси зорієнтовані на забезпечення виживання та прогресивний розвиток, а також

певною мірою лідерства особи, суспільства, держави. Лише крізь призму їх реалізації та захисту можуть і мають розглядатися проблеми створення системи національної безпеки, цілі, завдання, її головна мета, принципи функціонування, усі внутрішні параметри [7].

Такий підхід до розуміння національних інтересів в США об'єктивує відповідний підхід і до розуміння системи їх захисту. Головна теза зводиться до того, що побудова державних механізмів захисту національних цінностей в США виходить за межі національного правового поля та держави. Це глобальний процес, який спрямований на превентивні заходи, на попередження загроз національним інтересам та цінностям, і на створення умов для їх розвитку, пропагування та навіть експорту в інші країни.

У цьому проявляється глобальна роль США, а система національних цінностей перетворюється на так би мовити експортний варіант ідеологічного виразу концепції, яка отримала назву «ліберальна демократія». Тобто незалежність, справедливість, свобода розвитку та обов'язковість дотримання громадянських прав – все це перетворюється на об'єкт захисту США в усьому Світі. Фактично американці реалізують та захищають власні національні цінності по всьому Світі, оскільки їх Конституція визначає їх в якості ідеологом буття, а тому і накладає на Уряд обов'язки глобального регулювання та захисту національних інтересів.

Це є визначальним для побудови системи глобальної безпеки США, а також власне виправдовуючим фактором: чому саме США бере на себе роль глобального лідера. Тобто, захист системи національних цінностей є визначальним для формування зовнішньої політики США.

Для України такий приклад є важливим з урахуванням власних спроможностей. Але цілком справедливим є твердження про те, що Україна має повне право для захисту власної системи національних цінностей в глобальному вимірі, і, щонайменше, в регіональному геополітичному просторі. Тут справедливим є твердження В. Павленко про те, що національні цінності мають як зовнішній (міжнародний), так і внутрішній (внутрішньодержавний) характер, будучи при цьому основою державної політики в перспективі.

Водночас реалізація національних інтересів як усвідомлених загальних потреб громадянського суспільства є можливою переважно через механізм сильної держави та потребує розроблення концепції соціально єдиної публічної влади як влади народу на різних рівнях її імплементації, а також відповідного закріплення зазначених положень у нормах чинного законодавства [8]. Таким чином, ми приходимо до висновку, який повинен бути імплементований у вітчизняну практику державного захисту національних цінностей – закріплення їх на рівні Основного Закону та визначити в якості пріоритетів зовнішньої політики.

Доцільно повернутись до тези про консолідацію зусиль держав на шляху захисту національних цінностей. Так, під час Другої світової війни Сполучені Штати, Велика Британія, Австралія та Нова Зеландія встановили безпрецедентний рівень стратегічної співпраці. Однак така співпраця не повинна приховувати існування значних і стійких розбіжностей під час і після конфлікту. Усі чотири держави мали різні погляди на майбутнє безпеки та економічного співробітництва в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, але всі вони об'єднувались навколо єдиної системи цінностей, спільних для їх націй та державотворчих процесів [9].

У процесі такої кооперації та консолідації відбувається важлива річ – інституалізація цінностей, що передбачає створення правових норм їх реалізації. Такі норми є обов'язковими для виконання, а їх обов'язковість тримається на примусі державних інститутів. Невиконання або порушення правових норм викликає державні санкції. Цінності ж вільно обираються індивідами в якості своїх життєвих устремлінь, кредо і переконань, й не потребують примусу з боку держави. Але цінності можуть і не бути перетворені у норми права. Це стосується, насамперед, моральних цінностей, які залишаються в англосаксонській правовій родині потужним регулятором поведінки та взаємовідносин людей. Коли ж правові норми перетворюються на цінності, це означає, що людина вчиняє не за примусом, а за внутрішнім обов'язком [10].

Цей фундаментальний висновок Г. Фокен свідчить про те, що в умовах етнокультурної спільності та історизму розвитку, з якого

виходять всі перелічені вище країни англосаксонської системи права, національні цінності можна і необхідно перетворити на інтегруючий чинник. Для України такий висновок є важливим з точки зору євро інтеграційних процесів, коли пошук дотичних, спільних національних цінностей із загальноєвропейськими повинен відбуватися таким чином, щоб досягалось максимальне задоволення суспільних потреб власного населення.

Досвід інтеграції країн Співдружності заснований виключно на спільній системі цінностей демонструє, що розвиток кожної країни відбувається з урахуванням історичної дійсності, етнокультурної ідентичності та потреб державотворення. Але домінантною у процесі взаємодії в межах Співдружності виступають спільні, сформовані, а не штучно поширені національні цінності. Так само і в процесі інтеграції ЄС, ми не повинні сприймати нову для себе систему цінностей ЄС, а виокремити спільні цінності з європейськими та розвивати їх синергії, зберігаючи при цьому власну ідентичність.

Так, наприклад, зовнішня політика Австралії щодо Азіатсько-Тихоокеанського регіону в основному керується власними інтересами. Австралійські прем'єр-міністри, міністри закордонних справ, дипломати та інші політичні лідери неодноразово заявляли, що їхньою метою в регіоні завжди було просування національних інтересів Австралії, водночас допомагаючи деяким державам у регіоні задовольнити деякі їхні потреби. Однак Австралія не переслідувала власних інтересів, виключаючи глобальні цінності та норми. Політика Австралії щодо Азіатсько-Тихоокеанського регіону намагається узгодити національні інтереси з глобальними цінностями в регіоні після закінчення холодної війни [11].

Фактично дослідник доходить висновку про те, що Австралійський Уряд намагається пристосувати власну систему національних цінностей до глобальних цінностей оскільки в інший спосіб відбуватиметься постійний конфлікт під час реалізації геополітичного прагнення країни. Ми не погоджуємося із даним твердженням та вважаємо, що навіть реалізуючи власні геополітичні інтереси національні цінності повинні бути недоторканими.

Натомість, Р. Такур стверджує, що концепція «національних цінностей» є оманливою як аналітична основа для оцінки будь-якого важливого зовнішньополітичного рішення та призводить до викривленого аналізу та політичних рецептів. Для уряду не так вже й важко виправдати будь-яке рішення про реалізацію зовнішньої політики, обґрунтувавши його дотриманням національних інтересів та таким, що ґрунтується на захисті національних цінностей. Але більш нюансований і складний аналіз виходить, коли питання обговорюється з використанням нової аналітичної системи «балансу інтересів». «Національні цінності» є помилковими як опис емпіричної реальності та виступають некорисним орієнтиром для зовнішньої політики. «Баланс цінностей» є вищим благом, оскільки він враховує людський вплив і враховує людські помилки та численні баланси, зважені різними людьми, що відображає їхні особисті уподобання, професійний досвід, життєвий і кар'єрний досвід, філософію партії та інституційні інтереси та перспективи [12].

Ця позиція на наше глибоке переконання не відповідає інтересам захисту національних цінностей, оскільки означає, що держава реалізуючи власну зовнішню політику повинна шукати «баланс цінностей», тобто утворювати певний компроміс, результатом чого стає уникнення конфліктів, але разом з тим і фрагментарність досягнення власних цілей.

З точки зору досвіду України такий «баланс інтересів» із сусідньою РФ мав наслідком спочатку гібридну агресію, а потім окупацію частини територій України та повномасштабне вторгнення. Натомість, формуючи жорстку систему національних цінностей та механізмів їх захисту, всіх цих негативних екзогенних ризиків та впливів можна було б уникнути. Досвід Австралії в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні є особливим в контексті наявності в ньому двох надпотужних центрів впливу: США та Китай. Австралія утворює «баланс інтересів» зі США, і тоді твердження про допустимість такого балансу на заміну більш жорсткій системі власних національних цінностей, в якості предмета геополітики, видається нам більш-менш прийнятним. Але якщо говорити про

досягнення «балансу цінностей» з Китаєм, то це видається проявом слабкості та певними поступками національними цінностями для досягнення доволі нетривалого та крихкого балансу у всьому регіоні, який скоріше за все призведе до появи екзистенційних ризиків та потенційних конфліктів.

Потребує також аналізу система державного захисту національних цінностей у Великій Британії. Цей досвід для України є показовим через її членство в ЄС, а в подальшому вихід, але не через євро скептицизм, а як раз таки з метою захисту власних національних цінностей.

Як зазначають Д. МакКрун та Ф. Бечгофер Імідж нації є вирішальним у веденні міжнародних відносин. Велика Британія все більше турбується про свій імідж, через що все більше інвестує у свою публічну дипломатію. Публічна дипломатія, яка широко розуміється як взаємодія країни та спілкування з іноземною громадськістю, стала важливою частиною загальної дипломатії Великої Британії в останні роки правління Єлизавети II. Велика Британія бачить себе у світі як одним із лідерів глобального демократичного «Заходу». Це стає можливим за рахунок поширення британської системи цінностей, шляхом агресивної публічної дипломатії, яка розуміється більше як інструмент для досягнення стратегічних і функціональних цілей, а не як інструмент взаємності [13].

Тобто дослідники кажуть не про захист, а про пропагування та поширення британської системи національних цінностей в глобальному вимірі. Це дає нам підстави стверджувати про певну «агресивну», інколи навіть «націоналістичну» політику, яка сформувала бачення англосаксонської частин західних демократій.

Говорячи про британські цінності, слід зазначити що вони міцно вкорінені в історії країни, її традиції. Вони охороняються законами, традиціями та громадянською позицією. Кожен член британського суспільства має однозначно поважати і зберігати ті цінності та традиції, що є елементом системи виховання впровадженій на всіх щаблях дошкільної та шкільної освіти. Аналіз виступів британських політиків і політичних лідерів показує, що концепція національних цінностей створює окремий дискурс в політичному житті країни. І

як зазначає В. Убері та Т. Мудуд порушення таких цінностей тягне за собою політичну відповідальність (відставку з політичної посади, зміну керівництва політичних партій). Це не закріплено в жодному нормативному документі, але є базовим елементом побудови партійної системи, де кожна партія вносить в свою ідеологію захист британських національних цінностей [14].

Нажаль така традиційна усталеність є неможливою в суспільно-політичних реаліях України, і саме така сила традицій дає відповідь на питання про реальні причини Brexit.

У той же час, досліджуючи роботи В. Лендера ми приходимо до висновку, що така сила традицій, на рівні із нормами права, стала можливою за рахунок впровадження неоліберальної ідеології у педагогічній освіті в Англія, яка фрагментує сектор шкільної системи на користь формування системи громадянських компетентностей. Це призвело до установа жорстких стандартів якості освіти, в якій домінують «фундаментальні британські цінності». Одночасно створюється вакуум за рахунок стирання стандартів, пов'язаних з «расовою» та етнічною приналежністю, а також з культурним різноманіттям суспільства, що фактично призвело до антимультікультуралізму, або до так званого «силового лібералізму», ідеології, побудованій навколо національних британських цінностей [15].

Тобто формується спочатку нова педагогічна освіта, яка висуває нові вимоги до власне процесу викладання, орієнтованого не на формування системи знань та цінностей, а на формування компетентностей самостійно сприйняти британські цінності, сформував їх образ та здатність їх захищати в свідомості кожного індивідууму. Сам процес отримання знання в подальшому ґрунтується на ідеї про домінування Великої Британії в якості лідера, щонайменше Співдружності.

Обережно навіть можна казати про пропаганду національних цінностей, але результати є очевидними – така політика створила потужне національне ядро, яке не дає королівству розпастися (невдалі спроби організації та проведення референдумів за відділення від Великої Британії в Шотландії та Уельсі). Все це

досягається за рахунок реформування системи громадянської освіти, що є позитивним прикладом для України.

Г. Старкі навпаки, вважає більш потужним елементом державного захисту системи національних цінностей законодавче зобов'язання пропагувати фундаментальні британські цінності, що на думку дослідника може бути спробою деполітизувати обговорення цінностей і стандартів, які лежать в основі суспільного життя у Великобританії, а також міри, в якій вони дотримуються. Певним чином це виносить систему національних цінностей за межі предмету політики, але залишає їх трендом політики. І знову ж таки, ми бачимо це на доволі ефективних та показових прикладах агресивної публічної дипломатії, зокрема в частині реакції британської нації на підтримку України та засудження дії РФ [16].

Важливими є також висновки А. Гафере та Н. Гасан про те, що аналіз даних показує, що тривалий період часу національні цінності, як системоутворюючий фактор громадянської освіти, і раніше були включені до загального «просвітницького» духу, хоча вони явно не ідентифікувалися як британські цінності. Вони виражались як прогресивні ідеологеми національної ідентичності британської нації, побудовані на вченні англіканської церкви [17].

Подальше вивчення досліджень вже В. Убері та Т. Мудуда свідчать, що англіканська церква тривалий час домінувала в системі суспільно-політичних інститутів в процесах формування суспільної свідомості та самостійно формувала систему національних цінностей. Англіканська церква є інституційним прикладом британської національної ідентичності та домінування над масовою свідомістю європейського суспільства, яке має загальний тренд до поглинення загальноєвропейськими цінностями національної ідентичності [18].

Такий доволі складний для розуміння висновок має надзвичайну важливість. Розбиваючи його на більш прості тези ми приходимо до побудови наступної конструкції в державному захисті системи національних цінностей у Великій Британії [19]:

– по-перше, така система цінностей має історичний виток, підтримуваний англіканською церквою, як суспільно-політичною інституцією;

– по-друге, політичні еліти, політична система об'єднувалась зусиллями англіканської церкви навколо ідеї національної ідентичності та відокремленості (особливого привілейованого становища) британської нації у порівнянні із народами континентальної Європи;

– по-третє, ідеологеми та аксіологічний вимір суспільного сприйняття вчення англіканської церкви трансформуються в механізми захисту британської національної ідентичності.

Все викладене означає визначальну орієнтуючу, спрямовуючу та головне, охоронну роль церкви в житті суспільства, спрямовану на формуванні дійсної системи цінностей та їх укріплені в індивідуальній та суспільній свідомості. Це важливо розуміти для України в умовах протистояння з РФ, де Православна церква України, як раз таки і виконує ту роль, яку виконує англіканська церква, а українська православна церква російського патріархату, навпаки – продовжує пропагування штучної для України системи цінностей так званого «руського миру». І в умовах світської держави, надмірної толерантності влади до прав та почуттів віруючих, подолати такий деструктивний вплив можна в першу чергу через інститут громадянської освіти [31].

Ми також зазначаємо, що демонстрація такої ролі англіканської церкви не може сприйматися нами в якості напряму імплементації такого досвіду в Україні, оскільки це виходить за межі даного наукового дискурсу і є питанням теологічних наук. Але не звертати увагу на необхідності перегляду державного підходу до проблеми релігії в Україні також не можна, що до речі має отримати продовження в науковому дискурсі.

Наступною країною в аналізі державних механізмів захисту системи національної цінності є Канада. Її досвід видається нам показовим в двох аспектах: власному унікальному географічному розташуванню та економічному потенціалу. Так, як зазначає Д. МакФаден основним елементом національної ідентичності канадців є їх військово-морська потужність, в тому числі і військовим і торгівельним флотом. Це дає утвердження в розумінні канадцами свого місця в подальшому глобальному Світі, як однієї із ключових

морських держав. З одного боку така виключність призводить до економічного зростання, з іншого – до надмірного відкриття власних кордонів для екзогенних впливів, в тому числі, хоча і в значно менших масштабах ніж в ЄС, нелегальної міграції [20].

У цьому контексті А. Моенс приходять до висновку, що ключовим елементом в системі національних цінностей канадців є функція захисту власного суспільства проти проникнення ворожих або нетрадиційних впливів, в тому числі і такі прояви як мультикультурність та етнічна різноманітність [21].

Дослідник приходять до висновку, що захисний механізм канадського суспільства від деструктивних зовнішніх проявів виявляється ключовим елементом в системі державної охорони національних цінностей.

Йдеться про домінування в суспільній свідомості не просто свої історичної ідентичності та унікальності, але і в необхідності її збереження на тлі глобальних конфліктів, деструктивних явищ, які виникають на території інших країн але проникають до Канади. Тут прикладом є епідемія COVID-19, яку канадське суспільство сприйняло як виклик їх державності та одне із перших закрило, а з останніх – відкрило кордони. Такий ізоляціонізм уявляється нам доволі потужним інструментом, який за умови розвитку та утвердженню його в суспільній свідомості та підтримці з боку держави набуває ознак фактичного невичерпного захисного потенціалу системи національних цінностей та власне канадської державності.

Другий елемент в системі захисту національних цінностей має суто економічний характер і пов'язаний із енергетичною кризою останніх років. Так, протягом першого десятиліття 21-го століття енергетична безпека стала ключовим питанням на порядку денному політики більшості країн. Безпека енергопостачання в Канаді все більше сприймається як національним урядом, так й іншими інституціями як сфера пріоритетного занепокоєння, оскільки глобальне виснаження ресурсів та зростання міжнародного попиту на окремі копалини призводить до зростаючого та дорожчого імпорту енергії [22].

Канадські політичні еліти зрозуміли виключне становище країни в системі енергетичного балансу враховуючи на багатство природних ресурсів. Це дало змогу імплементувати в суспільну свідомість певну «месіанську» ідеологему, яка наразі отримує свій розвиток в якості домінуючого наративу повної незалежності Канади від глобального світу. Таким чином, ізоляціонізм разом із подібним усвідомленням свого місця в глобальному світі дає змогу та повний карт-бланш державним інституціям будувати надпотужну систему захисту національних цінностей в першу чергу у зовнішній політиці.

Повністю орієнтованою на економічні блага є система захисту національних цінностей в Китаї. Агресивна зовнішня політика Китаю, яка останнім часом укладається в так званий концепт «один пояс – один шлях» дає змогу здійснювати китайському Уряду економічну експансію в багатьох країнах Азії, Африки та навіть частково – Європи. З точки зору етнокультурної складової національні цінності Китаю є абсолютно неприйнятними в релігійних середовищах ісламу та християнства, але економічна експансія вимагає дотримання інтересів Китаю за кордоном в тих країнах, де Китай інвестує в побудову інфраструктури «одного поясу – одного шляху».

Як зазначають Р. Блеквуд та А. Телліс в глобальному світі домінує стратегія стримування Китаю за зразком радянського союзу, з боку країн ліберальної демократії, де провідне місце відіграє США. Китай не може протиставити власну систему національних цінностей американській, з наведених вище причин, а тому на думку дослідників намагається підірвати зміцнення переваги Вашингтона в глобальній системі шляхом економічних інструментів аж до прямого підкупу політичних еліт окремих країн [23; 24].

Дослідники приходять до висновку про так званий «вірусний мультикультуризм» як домінуючий тренд захисту Китаєм власних національних цінностей. Його сутність розкривають М. Каррі, Дж. Рудольф та М. Жчоні, які зауважують на деструктивному впливі китайських інвестицій, інфраструктурних проектах та центрів вивчення конфуціанства. При чому останні позиціонуються Комуністичною партією Китаю як інструмент пропагування та

поширення системи національних китайських цінностей. І в цьому контексті ми отримуємо логічний висновок про те, що система захисту національних цінностей в Китаї з боку держави є не що іншим ніж захистом домінуючої комуністичної ідеології [25].

Спроби Китаєм переглянути власний підхід, на думку Ф. Гартінг призвів лише до ослаблення його позицій, а оскільки такі позиції мають під собою виключно економічне підґрунтя, то ми отримуємо ситуацію, за якої Китай у боротьбі за глобальне домінування опинився в ситуації, що фактично тотожна до серединного положення країни в матриці загроз національної безпеки [26].

Навіть пропагування та спекуляції Китаю на темі глобальних кліматичних змін не дали бажаного результату, а система державного захисту національних цінностей, в тому числі свого інфраструктурного проекту «один пояс – один шлях» обернулась для китайського політичного керівництва найбільшим викликом геополітичної дестабілізації, оскільки захист економічних інтересів слабшає і єдиним ефективним інструментом на думку Уряду Китаю є вирішення проблеми розширення ресурсного та технологічного потенціалу військовим шляхом через захоплення Тайваню [27].

Такий висновок відкриває для України наступні фундаментальні детермінанти: система національних цінностей та її захист з боку держави жодним чином не може ототожнюватись із ідеологією держави, і особливо – ідеологією однієї політичної сили. Зрозумілі події в Україні та фактичне домінування однієї політичної сили можуть призвести до появи таких ризиків.

Другим важливим висновком є те, що зовнішня експансіоністська політика призводить до надмірної деконцентрації уваги політичного керівництва за внутрішньодержавними процесами, а захист такої політики виключно економічними засобами – створює ризики втрати стабільності в державі, та як наслідок – національної ідентичності через необхідність залучення зовнішніх ресурсів, в тому числі соціального та людського капіталів.

На відміну від Китаю державна політика захисту національних цінностей Японії демонструє цілком здоровий тренд на тлі поразки країн у Другій світовій війні. Перегляд орієнтирів зовнішньої

політики призвели до того, що Японія виявила навколо себе ідеологічний та геополітичний вакуум, який вона намагається стрімко заповнити. Так, Японія переглянула свою Угоду про допомогу у розвитку (зовнішньополітичний маніфест, що визначає напрямки та сфер прямування японських інвестицій), яка фактично більше немає жодного посилання на допомогу у розвитку як таку. Натомість було прийнято Статут про співробітництво в галузі розвитку, який враховує стратегію національної безпеки, систему національних цінностей Японії. Новий японський статут фактично робить наголос на національних інтересах Японії та рухається в напрямку більш тісного зв'язку між безпекою та розвитком: він також рішуче сприяє більш тісній участі приватних компаній і передбачає можливість співпраці з іншими членами Комітету розвитку ОЕСР та АСЕАН. Азія загалом і територія АСЕАН мають велике значення для безпеки та добробуту Японії, тому є основними одержувачами її допомоги. Але як зазначає дослідник «допомога» перетворюється із стимулювання в економічну експансію [28].

Тобто фактично під проводом політики захисту та пропагування системи національних цінностей відбувається підкріплення цих цінностей економічними інструментами. На відміну від Китаю Японія не розвиває інфраструктурні проекти, а створює осередки власної культурної та економічної діаспори, яка стає «поводирем» національних інтересів країни в тому чи іншому регіоні, або на території конкретної зарубіжної держави.

Для України досвід Японії є надзвичайно показовим з урахуванням кількості та насиченості української діаспори, її компактного та рівномірного розміщення майже в усіх регіонах Світу. Потенціал діаспори для захисту національних цінностей наразі Україною майже не використовується, хоча відповідні процеси на суспільному рівні почали відбуватися, що зокрема демонструє рівень тиску діаспори на політичне керівництво країн в яких вони проживає за для концентрації політичної, військової та фінансової допомоги Україні у протистоянні агресії рф.

Так само показовим, особливо на тлі деструктивного досвіду

тоталітарного Китаю є досвід Індії у державному захисті системи національних цінностей. Підйом Індії є однією з найбільш важливих історичних зрушень останніх двох десятиліть, символізуючи разом з Китаєм фундаментальний зсув та деконцентрації домінування Заходу в бік Азії. Проте Індія залишається одним із найбільш неправильно зрозумілих учасників міжнародної спільноти. Під час холодної війни Індія була єдиним демократичним режимом, який не підтримував Захід. Індію переважно через призму конфлікту з Пакистаном, сьогодні регулярно протиставляють зростанню впливу Китаю. Враховуючи те, що країна, нарешті використовує свій потенціал, а її уряд стає все більш упевненим у своїх претензіях на постійне місце в Раді Безпеки ООН і більше відповідальним в таких інституціях, як Міжнародний Валютний фонд і Світовий банк відбувається становлення потреби експорту власної системи національних цінностей для більшого порозуміння Індії та її прозорості [29].

Тут мова йде про унікальну державну стратегію захисту системи національних цінностей, яку можна охарактеризувати як «парадоксальна відкритість». Суть цієї стратегії полягає в тому, що держава відкриває власну систему національних цінностей для пізнання, мультикультурного обміну та етнонаціонального збагачення. Парадокс, на наше переконання полягає в тому, що і так неоднорідне індійське суспільство є так би мовити інертним по відношенню до проникненню інших окрім пан-індійських ідеологем в систему національних цінностей. Така відкритість створює необхідний рівень прозорості та впровадженню уявлення про усталеність Індії як партнера на глобальному ринку.

Останнім предметом дослідження зарубіжних моделей державного захисту системи національних цінностей є досвід Ізраїлю. Спираючись на протоколи Кнесету, аналіз О. Абу та Д. Зархін демонструє, що протягом усього процесу імплементації норм міжнародно-правових актів у внутрішнє законодавство ізраїльські законодавці безпомилково модифікували їх, щоб зробити її сумісною з сіоністською цінністю імміграції виключно для євреїв [30].

Такий висновок свідчить про те, що Ізраїль в процесі глобалізації обрав власний унікальний шлях – він просував підхід до таких фундаментальних цінностей як права людини, сталий розвиток, зміни клімату, таким чином, яким би це узгоджувалось з сіоністським вченням.

Ідеологія захисту системи національних цінностей в Ізраїлі є тотожною сіоністській, а тому їх захист на рівні держави відбувається через призму детермінанти про вороже середовище навколо Ізраїлю. Так, Е. Монер на прикладі зовнішньої політики Ізраїлю демонструє, що вона формується в концепт «конструктивної протидії» від самого початку. Уряд країни захищає національні цінності в такий спосіб ніби вони вже атаковані, а тому домінують силові методи та інструменти [31].

Тобто Ізраїль буквально здійснює військовий захист і національних цінностей, і власне, сіоністського вчення, що втілюється в активне формування певної ворожої мережі: Хамас, Хізбалла, Іран, шіїтські режими Сирії та Ємену. Успішність такої політики є неоднозначною, але приклад Ізраїлю дуже добре демонструє для України необхідність визначення матриці зовнішніх ворогів, і розробки проти їх впливу реально дієві неполітичні, а силові заходи боротьби та протидії, оскільки такі ворожі режими спрямовують свій основний вплив на систему національних цінностей.

Висновки. Грунтовний аналіз питання реалізації механізмів захисту національних цінностей в зарубіжних країнах дав змогу вказати на суттєві відмінності у захисті національних інтересів у державах за межами ЄС.

Можемо констатувати що цінності відіграють неоціненну роль в усвідомленні та збереженні ідентичності кожної нації та народу у світі, звеличенні його національних переваг. Це важливий фактор, який пов'язує минуле із сьогоденням і дозволяє зробити сміливий крок у майбутнє. Це спосіб об'єднання людей та цілих країн, незалежно від їхньої національності, як єдиної сили, фундамент для впевненого погляду у майбутнє. В той же час аналіз досвіду США та Канади сприяв виробленню глибокого та ясного

розуміння що розширює обрій планування, роз'яснюючи, що принесе завтрашний день у ціннісному вимірі. Тобто національні цінності виступають у цих бурхливих подіях як фактор спокою та впевненості на державному, а подекуди і світовому рівні. Націотворення, стабільність, розвиток та процвітання в державі та світі безпосередньо пов'язані з національними цінностями. Цим же можна пояснити і зусилля щодо визначення та просування цінностей як фактору національної ідентичності та розвитку держав.

Стаття надійшла до редакції: 24.01.24

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ (СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ, ВЕЛИКА БРИТАНІЯ, ЯПОНІЯ)

Захист національних інтересів в державах поза межами ЄС має одну надзвичайно важливу відмінність – такі держави не мають необхідного політичного, інституційно оформленого механізму консолідації всіх без виключення ресурсів для вирішення такого завдання. Такі держави, поза межами ЄС, повинні створювати самостійно необхідний рівень ресурсного забезпечення, в тому числі політичного, для вирішення завдання захисту власних національних цінностей. У такому випадку виникає ситуація, за якої їх власної ресурсної бази стає недостатньо, що вимагає від таких держав пошуків додатковим зовнішніх джерел ресурсного забезпечення. Такий процес є циклічним, а тому формує нову глобальну реальність, коли захищаючи свої системи національних цінностей держави консолідують навколо себе або тотожні за етнокультурним складом, спільним історичним минулим держави; або шляхом прямої експансії та насадження власних ідеологем.

У статті автори акцентують увагу на двох типах держав: перші, які реально захищають свої системи національних цінностей, й другі, які лише проголошують цінності своїх держав. До першого типу держав належить Співдружність націй (Commonwealth

of Nations), яка об'єднує країни англосаксонської правової родини. До другого типу належать держави, яких об'єднує тоталітарний табір комуністичного режиму, що існував з 1923 по 1991 рік та мав своїм центром срср. Користуючись методом історизму та історико-правового аналізу автори зробили цілком логічний та єдиний вірний висновок про ефективність підходів, покладених в основу існування кожної агломерації, союзу країн. Саме тому, головна увага в статті спрямовується на аналіз процесу реалізації державних механізмів захисту національних цінностей в країнах, що впроваджують, а не проголошують, демократичний шлях розвитку та систему громадянських прав і свобод, визнаючи людину найвищою цінністю держави, зокрема це Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Японія.

Авторами статті визначено застосування системного підходу реалізації державних механізмів захисту національних цінностей в зарубіжних країнах та визначені їх основні висновки для імплементації у вітчизняну практику функціонування державних механізмів захисту національних цінностей в Україні.

Ключові слова: механізм консолідації, системний підхід, метод історизму, метод історико-правового аналізу, ресурсне забезпечення, демократичний шлях розвитку, система громадянських прав і свобод.

Received: 24.01.24

References

1. Liu, G., Karlan, P., & Schroeder, C. (2015). *Keeping Faith with the Constitution*. Oxford: Oxford University Press [in English].
2. Larin, S.V. (2022). Publichne upravlinnia zakhystom natsionalnykh tsinnosti v zarubizhnykh krainakh v umovakh povnomasshtabnoi rosiisko-ukrainskoi viiny [Public management of the protection of national values in foreign countries in the conditions of a full-scale Russian-Ukrainian war]. *Publichne upravlinnia ta administruvannya – Public Administration and Regional Development*, 17, (pp. 957-985) [in Ukrainian].

3. Lee, J. (2009). *Security & Values. Frozen in time*. Oxford University Press [in English].
4. Lowther, A. (2012). Air Diplomacy: Protecting American National Interests. *Strategic Studies Quarterly*, (Vol. 4), 3, (pp. 2-14) [in English].
5. Kyrychenko, V. (2006). *Natsionalni interesy (formuvannia) [National interests (formation)]*. Yu. I. Rymarenko (Ed.). Kyiv: Dovira, Heneza, NAN Ukrainy. Inst. derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho, (pp. 118-119) [in Ukrainian].
6. «So you're an American?»: A guide to answering difficult questions abroad American Values. (n.d.). www.state.gov. Retrieved from: <https://www.state.gov/courses/answeringdifficultquestions/assets/m/resources/DifficultQuestions-AmericanValues.pdf> [in English].
7. Sytnyk, H.P. (2004). *Derzhavne upravlinnia natsionalnoi bezpeky (teoriia i praktyka) [State Administration of National Security (theory and practice)]*. Kyiv: NADU [in Ukrainian].
8. Pavlenko, V.S. (2022). Natsionalni interesy ta zahrozy derzhavni bezpetsi Ukrainy [National interests and threats to the state security of Ukraine]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava – Scientific notes of the Lviv University of Business and Law*, 34, (pp. 82-88) [in Ukrainian].
9. Robb, T., & Gill, D.J. (2019). *Divided Allies: Strategic Cooperation against the Communist Threat in the Asia-Pacific during the Early Cold War*. Cornell University Press [in English].
10. Focken, H. (2015). Between National Interests and the Greater Good: Struggling Towards a Common European Union Energy Policy in the Context of Climate Change. *Journal of International Affairs The Geopolitics of Energy*, (Vol. 69), 1, (pp. 179-191) [in English].
11. Makinda, S.M. (2014). National Interests and Global Norms in Australia's Policies towards the Asia-Pacific. *Journal of Asian Security and International Affairs*, (Vol. 1), 1, (pp. 25-40) [in English].
12. Thakur, R. (2013). Follow the yellowcake road: balancing Australia's national interests against international anti-nuclear interests. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944)*, (Vol. 89), 4, (pp. 943-961) [in English].
13. McCrone, D., & Bechhofer, F. (2015). *Understanding National Identity*. Cambridge University Press [in English].
14. The Values and Principles of the UK. (n.d.). www.test4citizenship.com. Retrieved from: <http://www.test4citizenship.com/chap1section1> [in English].
15. Lander, V. (2015). *Fundamental British Values*. UK: Faculty of Education, Edge Hill University, Ormskirk [in English].

16. Starkey, H. (2017). *Fundamental British Values and Citizenship Education: tensions between national and global perspectives*. Geografiska Annaler: Series B, Human Geography [in English].

17. Haferjee, A., & Hassan N. (2017). *Unpacking British values: a case study of a primary school in east London*. London: University of East London [in English].

18. Uberoi, V., & Modood, T. (2010). Who doesn't feel British? Divisions over Muslims. *Parliamentary Affairs*, 63(2), (pp. 302-320) [in English].

19. McFadden, D. (2010). The Canadian NAVY and Canada's national interests in this maritime century. *Naval War College Review*, (Vol. 63), 4, (pp. 49-55) [in English].

20. Moens, A. (2010). Future NATO: Guardian of National Interests: Canada and the New Strategic Concept. *Atlantisch Perspectief*, (Vol. 34), 4, (pp. 4-8) [in English].

21. Sartori, N. (2012). *The European Commission's Policy Towards the Southern Gas Corridor: Between National Interests and Economic Fundamentals* [in English].

22. Blackwill, R., & Harris, J. (2016). *War by Other Means: Geoeconomics and Statecraft*. Harvard: Harvard University Press, Belknap Press [in English].

23. Blackwill, R., & Tellis A. (2015). U.S. Grand Strategy Toward China and U.S. Vital National Interests. Revising U.S. Grand Strategy Toward China. *Council on Foreign Relations*, 1, (pp. 18-22) [in English].

24. Carrai, M.A., Rudolph, J., & Szonyi, M. (2022). *The China Questions 2: Critical Insights into US-China Relations*. Harvard University Press [in English].

25. Hartig, F. (2016). How China Understands Public Diplomacy: The Importance of National Image for National Interests. *International Studies Review*, (Vol. 18), 4, (pp. 655-680) [in English].

26. Funder, M. (2013). National interests in climate change. *Danish Institute for International Studies*, (pp. 23-27) [in English].

27. Söderberg, M. (2016). Japan's revised development cooperation charter: national interests and security at the core. *Il Politico*, (Vol. 81), 2(242), (pp. 134-148) [in English].

28. Stuenkel, O. (2012). India's National Interests and Diplomatic Activism: Towards Global Leadership? *INDIA: The Next Superpower?* (pp. 34-38) [in English].

29. Abu, O., & Zarhin, D. (2019). Between Universal Human Rights and Ethno-National Values: Israel's Contested Adoption of the Global Anti-Trafficking Norm. *Israel Studies*, (Vol. 24), 3, (pp. 180-203) [in English].

30. Monier, E. (2015). Egypt, Iran, and the Hizbullah Cell: Using Sectarianism to «De-Arabize» and Regionalize Threats to National Interests. *Middle East Journal*, (Vol. 69), 3, (pp. 341-357) [in English].

31. Honiukova, L., Larina, N., & Larin, S. (2022). Publichne upravlinnia zakhystom natsionalnykh tsinnosti v umovakh voiennykh dii v Ukraini: teoretyko-metodolohichni pidkhid [Public management of the protection of national values in the conditions of military actions in Ukraine: theoretical and methodological approach]. *Publichne upravlinnia ta rehionalnyi rozvytok – Public administration and regional development*, 16, (pp. 356-382). Retrieved from: <https://doi.org/10.34132/pard2022.16.04> [in Ukrainian].

Відомості про авторів / Information about the Authors

Людмила Антонова, д.держ.упр., професор кафедри обліку і аудиту Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: antonovalv77@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0003-2975-6453>.

Lyudmila Antonova, Doctor of Science of Public Administration, Professor of the Department of Accounting and Audit of the Black Sea National University named after Peter Mohyla, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: antonovalv77@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0003-2975-6453>.

Станіслав Ларін, к.н.держ.упр., доцент, Центральний інститут післядипломної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПНУ, м. Київ, Україна. E-mail: stanislav.larin@outlook.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8544-7714>.

Stanislav Larin, Candidate of Science in Public Administration, Associate Professor State Institution of Higher Education University of Educational Management of National Academy of Educational Sciences of Ukraine. Email: stanislav.larin@outlook.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8544-7714>.

Antonova, L., & Larin, S. (2024). Implementation of state mechanisms for the protection of national values in foreign countries (The United States of America, The United Kingdom, Japan). *Public Administration and Regional Development*, 24, 487-511. <https://doi.org/10.34132/pard2024.24.08>